

## **СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ**

---

**Віка Авраменко**

### **МОЛОДЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ: «ВІДПЛИВ МІЗКІВ» І ВИБІР МОДЕЛЕЙ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ**

Матеріали цієї статті свідчать про те, що трудова міграція чинить негативний вплив на ментальність і сімейні цінності молоді в транснаціональних сім'ях в Україні, заохочуючи меркантильні й егоїстичні інтереси в особистих відносинах і послаблюючи родинні зв'язки. Зворотньою стороною економічного благополуччя транснаціональних сімей часто є те, що споживчі інтереси молоді домінують над їх сімейними цінностями. Значна частина молодих людей з родин мігрантів визначають свою модель життєвого шляху як заробіток на життя за кордоном за прикладом батьків.

Феномен міграції споконвіку супроводжував життя людини та суспільні процеси. Отже, існують універсальні виміри та певні схеми міграції, які спрацьовують скрізь і завжди. Проте сучасні міграційні феномени в умовах глобалізації несуть у собі якісно нові риси і проблеми, визначенням та дослідженням яких займається, наприклад, Міжнародна організація з міграції. З точки зору її фахівців, найзначнішою на сьогодні українською проблематикою стали так звані транснаціональні родини, в яких діти та їхні батьки – трудові мігранти змушені проживати в різних країнах.

На нашу думку, головною проблемою утворення транснаціональних сімей є «відплив мізків» – характерне явище для сучасної Української держави.

«Відплив мізків» – процес, при якому з країни або регіону емігрують вчені, фахівці і кваліфіковані робітники з економічних, рідше політичних, релігійних чи інших причин. Це міграція освічених або професійних кадрів з однієї країни, сектора економіки або галузі в іншу,

зазвичай для отримання кращої оплати або умов життя [1, 13 – 44].

Армія українських заробітчан, згідно з офіційною статистикою, становить 1,5 млн осіб. Проте в реальності, за оцінками експертів (Expat explorer банківської групи HSBC), вона в кілька разів більше – близько 4,5 млн українців. Основні напрямки трудової міграції: Росія (48,1 %), Італія (13,4 %), Польща (8,0 %), Угорщина (3,2 %), Іспанія (2,7 %), Португалія (2,6 %) та інші країни (10,1 %).

Зараз основну масу кваліфікованих емігрантів України становлять молоді люди з вищою освітою. Причини очевидні: низька зарплата, відсутність перспектив і можливостей займатися науковою діяльністю. Як правило, виїжджають найбільш талановиті. В основному українські «мізки» їдуть працювати туди, де кращі умови, якість життя – в Західну Європу і Північну Америку. В якості активних «країн-імпортерів» українських талантів традиційно виступають США, Німеччина та Великобританія.

Ситуація в країні така, що молоді фахівці, які виходять в життя зі свіжими дипломами, часто залишаються «за бортом». На сьогодні бути потрібним в Україні за фахом, що був отриманий в вузі, – доля небагатьох студентів. Ринок робочої сили не має чіткого регулювання, тому «відплив мізків» дуже небезпечний для економічного розвитку країни і займає останнім часом одне з головних місць в економічній теорії. Сьогодні видається важливим і потрібним шукати і аналізувати причини, які спонукають молоде покоління шукати визнання в науковій і громадській сфері не в себе на батьківщині, а в більш розвинених країнах. Бо, зрозумівши причини, ми можемо скласти об'єктивну картину проблеми і спробувати спрогнозувати шляхи її вирішення. Досліджень у цій галузі надзвичайно мало. Існування проблеми визнається, однак їй не надається наукове обґрунтування [4, 302].

Тому всім українцям варто разом задуматися над такими питаннями:

«Що викликає міграцію, які її мета і наслідки?»; «Чому в Україні часто мігрують жінки?»; «Як це відбивається на українських сім'ях, на українському суспільстві?»; «Як сприймається жінка-мігрантка в українському суспільстві?»; «Як сприймають її в країні нового проживання?»; «Куди їдуть українці?»; «Які можливості працевлаштування знаходять у новій країні?»

Щирі та усвідомлені відповіді на поки ще досить риторичні в загальноукраїнському контексті питання, можливо, здатні пробудити

індивідуальну та колективну відповідальність за проблему транснаціональних сімей в Україні.

Для вчених і висококваліфікованих фахівців вельми значущим є незадоволеність можливостями реалізації свого творчого і наукового потенціалу через наступні причини:

- недостатнє фінансування науки, матеріально-технічного забезпечення дослідницького процесу, повільне впровадження результатів наукових досліджень у виробництво, низька матеріальна і моральна оцінка праці вчених;
- низький рівень науково-інформаційного забезпечення теоретичних досліджень і розробок, відсутність сучасного наукового обладнання;
- незахищеність прав власності на продукти інтелектуальної праці;
- матеріальні, інформаційні та інші обмеження можливостей спілкування із зарубіжними колегами;
- недостатнє надання можливостей для професійного росту [2].

Наші фахівці, їдучи працювати за кордон, зменшують робочий потенціал України, посилюючи при цьому економіки інших країн. Крім того, це негативно позначається на демографії країни. Основна ж маса емігрантів створюють за кордоном сім'ї, поліпшуючи при цьому демографічну ситуацію в іноземній країні. Висококваліфіковані спеціалісти, що родом з України, приносять славу та визнання тим країнам, де проживають, а не своїй батьківщині [7, 173].

Тому, на мою думку, створення транснаціональних сімей прямо пропорційно залежить від ставлення держави до «відпливу мізків»: доки держава не створить відповідних умов для молодих спеціалістів, науковців, доти цю проблему вирішувати буде складно.

В листопаді 2011 року в СумДПУ ім. А. С.Макаренка серед студентів нами було проведено соціальне дослідження на тему: «Ставлення студентів СумДПУ ім. А. С.Макаренка до проблеми «відпливу мізків» з України». Результати роботи подані нижче в таблиці:

Таблиця 1.

Номер запитання	Запитання	Варіант відповіді	Загальний відсоток, %
1	Ви знаєте, що таке «відплив мізків»?	1) Так;	72,5
		2) Ні;	10
		3) Важко сказати.	17,5
2.	Як Ви можете охарактеризувати свій матеріальний стан?	1) Високий;	0
		2) Середній;	77,5
		3) Нижче середнього;	7,5
		4) За межею бідності;	2,5
		5) Важко сказати.	12,5
3.	Як, на Вашу думку, можна охарактеризувати термін «відплив мізків»?	1) Від'їзд за кордон розумних, талановитих людей, учених;	92,5
		2) Бідність для країни;	2,5
		3) Вірний вибір;	2,5
		4) Важко сказати	2,5
4	Як особисто Ви ставитесь до факту від'їзду за кордон кваліфікованих кадрів?	1) Позитивно;	25
		2) Негативно;	42,5
		3) Нейтрально;	25
		4) Важко сказати.	7,5
5.	Які, на Вашу думку, причини «відпливу мізків» із України?	1) Погані умови для роботи;	20
		2) Низький рівень заробітної плати;	22,5
		3) За кордоном завжди краще;	10
		4) Немає можливості реалізувати свої ідеї;	35
		5) Немає підтримки молодим ученим;	12,5
		6) Інше.	0

6	Чи турбує Вас, що кращі спеціалісти їдуть на роботу за кордон?	1) Так, турбує дуже сильно;	42,5
		2) Не дуже	45
		3) Зовсім не турбує;	7,5
		4) Важко сказати.	5
7.	Особисто Ви розглядаєте можливість виїхати за кордон для продовження освіти чи роботи?	1) Так;	40
		2) Можливо;	40
		3) Ні;	17,5
		4) Важко сказати.	12,5
8.	Як ви вважаєте, де вищий рівень вищої освіти?	1) В Україні;	22,5
		2) За кордоном;	62,5
		3) Приблизно однаковий скрізь;	10
		4) Важко сказати.	5
9.	Як ви вважаєте, де зустрічається феномен «відпливу мізків»?	1) Тільки в Україні;	22,5
		2) Скрізь;	47,5
		3) Ніде;	2,5
		4) Важко сказати.	27,5
10.	Чому Ви вирішили отримати вищу освіту?	1) Вплинули рідні;	12,5
		2) Мені сподобалась моя спеціальність;	32,5
		3) Сподіваюсь на гарну роботу по закінченні ВНЗ;	47,5
		4) Важко сказати.	7,5
11.	Як Ви вважаєте, особисто Вам реально знайти роботу за кордоном?	1) Так;	35
		2) Ні;	17,5
		3) Важко сказати.	47,5

12	Як Ви вважаєте, від'їзд спеціалістів за кордон небезпечний для України?	1) Так;	62,5
		2) Ні;	25
		3) Важко сказати.	12,5
13	Які країни, на Вашу думку, є найбільш привабливі для від'їзду ?	США	47,5
		Німеччина	17,5
		Росія	15
		Англія	20
14.	Як Ви ставитесь до громадян інших країн, які проживають на Україні?	1) Позитивно;	12,5
		2) Негативно;	15
		3) Нейтрально;	67,5
		4) Важко сказати.	5
15.	Чи вважаєте Ви, що вони займають робочі місця, що по праву належать українцям?	1) Так;	32,5
		2) Ні;	27,5
		3) Важко сказати.	40
16.	Як Ви ставитесь до того, що іноземці навчаються поряд з нашими студентами?	1) Позитивно;	35
		2) Негативно;	17,5
		3) Нейтрально;	47,5
		4) Важко сказати.	0

Щодо цього були зроблені висновки і встановлено, що студенти негативно ставляться до феномену «відпливу мізків», але умови життя в Україні не відповідають їх уявленням, тому варто чекати кращого. При з'ясуванні причин еміграції перш за все необхідно звернути увагу на економічне становище молоді в Україні. Отже, слід шукати коріння тих процесів, що проявляються на поверхні в еміграційних спалахах.

Справжні причини еміграції, створення транснаціональних сімей серед української молоді України – це бажання поліпшити своє злиденне становище. Ми стверджуємо про необхідність досліджувати новий феномен – транснаціональні сім'ї, які виникли внаслідок зовнішньої трудової міграції; причини, соціально-економічну природу

виникнення таких сімей тощо. У своєму дослідженні ми ще раз підкреслили, що приводом для існування транснаціональних сімей передусім треба вважати матеріальну скруту українського населення.

### **Література:**

1. Бурдуков П. Т. «Утечку умов» можно сделать обратимой / Бурдуков П. Т., Звычайный Ю. Н. // Управление персоналом. – 2001. – №10. – С. 13-44.
2. Глазьев С., Малков. «Утечка мозгов» и общественное сознание / Глазьев С., Малков В. // Российский экономический журнал. – 1992. – №1.
3. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия: учеб. Пособие / Е. В. Маслов. – Новосибирск: ИНФРА, 2001. – 309 с.
4. Моисеев Н. Н. Как далеко до завтрашнего дня: Свободные размышления 1917-1993.– М.: АО Аспект Пресс, 1994. – 302 с.
5. Наука в России / Президиум РАН, М-во науки и техн. политики РФ.– М., 2000. – № 8. – С. 11-18.
6. Наука и жизнь / Ред. журн. – М: Пресса, 1998.– № 7. – С. 41-44.
7. Ушкалов И. Г. Утечка умов: причины, масштабы, последствия / Ушкалов И. Г., Малаха И. А. – М.: Эдиториал, 1999. – 173 с.
8. Шлепаков А. Н. США: «похищение умов» в прошлом и настоящем / Шлепаков А. Н., Смирнова Л. А. – М.: Мысль, 1983. – 182 с.